

1–4-SINF TARBIYA DARSLARIDA AXLOQIY FAZILATLARNI RIVOJLANTIRISH METODIKASI

Umarova Barnoxon Muhammad sobir qizi

*Namangan davlat pedagogika instituti 1-kurs Ta'lim Tarbiya nazariyasi va
metodikasi boshlang'ich ta'lim magistranti*

Annotatsiya: Boshlang'ich sinf o'quvchilarining shaxs sifatida kamol topishida eng muhim omillardan biri axloqiy tarbiyadir. Maktab tarbiya tizimi bolaning dunyoqarashini shakllantirish, ijtimoiy muhitda to'g'ri yo'nalishda rivojlanishi uchun muhim poydevor bo'lib xizmat qiladi. O'quvchi bu bosqichda hayotiy qadriyatlar, insoniy fazilatlar, jamiyatga foyda keltiruvchi xususiyatlarni o'zlashtirish orqali o'zini to'g'ri yo'lda tarbiyalab boradi. Shu sabab 1–4-sinf bosqichida axloqiy tarbiya masalasi alohida dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: Boshlang'ich sinf, tarbiya darsi, axloqiy fazilat, o'qituvchi, metodika, mehr-oqibat, Vatanga sadoqat, insonparvarlik.

МЕТОДОЛОГИЯ РАЗВИТИЯ НОРМАЛЬНЫХ ДОБРОДЕТЕЛЕЙ В ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УРОКАХ ДЛЯ 1–4 КЛАССОВ

Аннотация: Одним из важнейших факторов личностного развития учащихся начальной школы является нравственное воспитание. Школьная система образования служит важной основой для формирования мировоззрения ребенка и его развития в правильном направлении в социальной среде. На этом этапе ученик воспитывает себя в правильном направлении, осваивая жизненные ценности, человеческие качества и характеристики, приносящие пользу обществу. По этой причине вопрос нравственного воспитания в 1–4 классах имеет особое значение.

Ключевые слова: начальная школа, урок воспитания, нравственная добродетель, учитель, методика, доброта, преданность Родине, гуманизм.

METHODOLOGY FOR DEVELOPING MORAL VIRTUES IN EDUCATION LESSONS FOR GRADES 1–4

Abstract: One of the most important factors in the personal development of primary school students is moral education. The school education system serves as an important foundation for the formation of a child's worldview and development in the right direction in the social environment. At this stage, the student educates himself in the right way by mastering life values, human qualities, and characteristics that benefit society. For this reason, the issue of moral education in grades 1–4 is of particular relevance.

Keywords: Primary school, education lesson, moral virtue, teacher, methodology, kindness, loyalty to the Motherland, humanity.

KIRISH

Maktabgacha va ilk maktab davrida bola kattalarning gap-so'zlariga, harakatlariga bevosita e'tibor qiladigan va ularga o'xshashga harakat qiladigan

yoshda bo'ladi. Shu bois, tarbiya jarayonida avvalo o'quvchiga axloqiy fazilatlarni tushuntirishda zamonaviy pedagogik yondashuvlar, bolaning psixologik va rivojlanish bosqichidan kelib chiqadigan usullar tanlab olinadi. Axloqiy tarbiyada asosiy vazifa o'quvchini jamiyatga xizmat qiladigan, Vatanga sodiq, atrofga mehribon, har bir insonni qadrlaydigan, to'g'ri, adolatli bo'lib voyaga yetkazishdir. Boshlang'ich sinf o'quvchisi bu bosqichda olgan saboqlarini butun hayoti davomida unutmaydi va hayot yo'lida yo'l-yo'riq qilib oladi. Shu jihatdan ham axloqiy tarbiya bosqichi boshlang'ich ta'limda hammadan oldin o'ylab ko'riladigan yo'nalishdir.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida insoniy fazilatlarni rivojlantirishning asosiy mezoni — mehr-oqibat, hamjihatlik, halollik, rostgo'ylik, sofdillik, mardlik, boshqalarga yordam berish, kattalarga hurmat, kichiklarga g'amxo'rlik kabi sifatlarni o'rgatish orqali amalga oshiriladi. Dars jarayonida pedagog bu fazilatlarni sodda, hayotiy misollar asosida tushuntiradi, bolalarning o'z hayotidan misollar keltirishga undaydi va har bir fazilatning hayotdagi ahamiyatini muhokama qiladi. Tarbiya darslari davomida pedagog interfaol metodlar, guruhli yoki juftlikda ishlash, rolik va rolli o'yinlar, test, sahnalashtirish, rasmlar asosida suhbat, hikoya tuzish, savol-javob o'tkazish orqali bolalarni faollikka chorlaydi. Yuqorida sanab o'tilgan sifatlarning har biri bolalarning kundalik hayotida amalda namoyon bo'lishi uchun ular ongi, hissiyotlari, irodasi va xulqini muntazam rivojlantirib borish talab etiladi [1].

Ertaklar, xalq og'zaki ijodi namunalaridan keng foydalanish axloqiy tarbiyada muhim yordamchi vosita hisoblanadi. Bolalar ertaklardagi qahramonlar misolida to'g'rilik, yovuzlikdan voz kechish, yaxshi va ezgu ishlarni qadrlash, yomonlik natijasida kelib chiqadigan oqibatlar haqida aniq tushunchaga ega bo'ladilar. Tarbiya darslarida hikoya va ertaklarni tahlil qilish, ularning asosiy g'oyasini aniqlash, har bir fazilat atrofida o'quvchilar fikrini o'rganish orqali bolani hayotiy vaziyatlarda to'g'ri yo'l tuta olishga o'rgatadi. Yana bir muhim jihat — tarbiya darslarida axloqiy fazilatlarni mustahkamlash uchun individual va guruhli topshiriqlardan to'g'ri foydalanishdir. Bu usul orqali bola o'z fazilatlarini boshqalar bilan taqqoslaydi, yetishmayotgan tomonlarini ko'radi, guruhda ishlash orqali

jamiyatda hamkorlik qilish, bir-biriga yordam berish, hurmat qilishni amalda namoyon qiladi [2].

Pedagoglarning nutqi, o'zini tutishi, muomalasi bolalar tarbiyasiga bevosita ta'sir qiladi. Shuning uchun tarbiya darsida o'qituvchining har bir harakati namunali, mehribon, muruvvatli, e'tiborli bo'lishi juda muhim. Bola pedagogini do'st va yordamchi sifatida ko'ra boshlaganda, axloqiy tarbiyada erishilayotgan ijobiy natijalar mustahkam bo'ladi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tarbiya jarayonini samarali tashkil etishda ota-onalar ham faol hamkorlik qilishi lozim. Oila va maktab o'zaro birga ishlasa, bola axloqiy fazilatlarni kuchliroq, barqaror tarzda o'zlashtiradi. Maktabda o'rgatilgan axloqiy mezonlar oilada davom ettirilsa, bolaning shaxs sifatida shakllanishi samarali bo'ladi. Shu sababdan ota-onalar uchun seminarlar, amaliy mashg'ulotlar, ota-onalar yig'ilishlarida axloqiy tarbiya yo'nalishlarini tushuntirish, bola tarbiyasida ulardagi majburiyat va mas'uliyatni oshirish muhimdir. Tarbiya darslarida axloqiy fazilatlarni rivojlantirish uchun zamonaviy innovatsion texnologiyalar, multimediali taqdimotlar, animatsiyalar, kompyuter dasturlari va interfaol metodlardan foydalanish ham ijobiy natija beradi. Rangli ko'rgazmalar, qisqa videoroliklar, internet tarmog'ida mavjud materiallardan oqilona foydalanish bolalarda axloqiy tushunchalarni aniq, ravon, tez va yaxshi o'zlashtirishga yordam beradi. Axloqiy fazilatlar haqida multfilm ko'rish, muammoli vaziyatda chiqish yo'llarini muhokama qilish, internet orqali maxsus dasturlar asosida test va savol-javoblar o'tkazish bolalarning tafakkurini rivojlantiradi [3].

Tarbiya darslari mazmunini bolalarning rivojlanish xususiyatlariga mos ravishda rejalashtirish muhim ahamiyatga ega. Xususan, sinfda tartib, poklik, o'zaro hurmat va yordam, rostgo'ylik, inson qadrini anglashi, ishchanlik va ezgulikka intilish kabi sifatlarni zamon talabiga mos holda tanlash, bolaning psixologik o'sishini inobatga olish zarur. Axloqiy tarbiyada bolaga mustaqil qaror qabul qilishni o'rgatish, o'z fazilatlarini to'g'ri baholash, natijani tahlil qilish, harakatlariga javobgarlik his etish muhimdir. Mazkur metodik yo'nalish orqali bola kelajakda mustaqil, ongli, odobli va ma'naviy boy shaxs sifatida shakllanadi. Bunda ular o'z

hayotida duch keladigan muammolarni to'g'ri tahlil qilish hamda orzu va maqsadlariga halol yo'l bilan yetishga harakat qiladi. Bolalarning bilim va malakalarini mustahkamlash uchun tarbiya darslari yakunida kichik suhbatlar, savol-javoblar orqali olingan bilimlar va fazilatlar haqida fikr almashish, ularga amalda amal qilishga da'vat etish foydalidir. Darsda bolalarning o'z fikrini ochiq-oydin bayon qilishga, bir-biriga hurmat ko'rsatishga undovchi do'stona muhit yaratish ham axloqiy fazilatlarni shakllantirishda g'oyat muhim [4].

Yosh avlodni axloqiy tarbiyalashda qadriyatli tariximiz, milliy madaniyat, urf-odat va an'analar asosida tarbiyalash, qadrdon ota-onalar, muallimlar, jamiyat a'zolari namunaviy hayotidan foydalanish juda muhim. Chunki bolalar yaqindan ko'rgan, bilgan, sezgan fazilatni tez o'zlashtiradi. Ular uchun kundalik hayotda sodir bo'layotgan kichik voqealarning tarbiyaviy qiymatini ochib berish, ulardagi eng yaxshi xususiyatlarni targ'ib qilish esa har bir tarbiyachi oldidagi asosiy vazifa hisoblanadi. Axloqiy tarbiyani tashkil etishda e'tiborli jihatlardan biri darsdan tashqari tadbirlardir. Sinfdan tashqari o'tkaziladigan ochiq darslar, viktorina, badiiy tadbirlar, ertak va hikoya tanlovlari, teatr tomoshalari, mushoira, "eng yaxshi do'st", "eng mehribon bola", "eng halol bola" kabi nominatsiyalar bolalarning axloqiy malakalarini mustahkamlashda foydalidir. Bunday tadbirlar bolalarga guruhda ishlash, o'zaro yordam, hurmat va birdamlik fazilatlarini amaliy namuna sifatida ko'rsatadi. Axloqiy tarbiyada maktab muhitining o'zi juda muhim. Do'stlar, sinfdoshlar o'rtasidagi munosabat, o'qituvchining muomalasi, maktab madaniy muhiti, maktab tashqarisidagi muhit — barchasi bola ongiga, xulqiga va fazilatlaridan yuksalishiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Bu jarayonda oilaviy muhit ham keng e'tiborga olinadi [5].

Milliy fazilatlar, urf-odatlar, xilma-xil didaktik o'yinlar, o'zbek xalqining ma'naviy boyliklari asosida tuzilgan mashg'ulotlar bolalarning axloqiy dunyoqarashini boyitadi. Darslarda o'zini mustaqil ifoda qilish, og'zaki va yozma tarzda fikrini bayon etish, o'z pozitsiyasi haqida ishonch bilan gapirishga o'rgatish bolalarning o'qishga bo'lgan qiziqishi va hayotga ijobiy munosabatini shakllantiradi. Axloqiy tarbiya jarayonida til o'rgatish, ong, aql, estetik did, go'zallik, xalq san'ati va qadriyatlarini chuqur anglash, ularga amal qilishga undash ham axloqiy tarbiyaning

asosiy vazifalaridan biridir. Axloqiy tarbiyalash jarayonida motivatsiya muhim ahamiyat kasb etadi. Bola rag'batlantirilsa, yutuqlari ko'rsatilsa, yaxshi xulqi uchun maqtansa hamda sinf jamoasida e'tirof etilsa, u yanada intiladi, mehnatsevar, halol, rostgo'y va mehribon bo'lishga harakat qiladi. Bu usul bolaning o'zini jamiyatda foydali va qadrlanadigan inson sifatida his qilishiga yordam beradi.

XULOSA

Tarbiya darslarida axloqiy fazilatlarni rivojlantirish boshlang'ich ta'limning eng muhim maqsadlaridan biridir. O'quvchilarda madaniyat, adolat, mehribonlik, rostgo'ylik, do'stlik, birdamlik, vatanparvarlik, insonparvarlik fazilatlarini shakllantirish, ularni jamiyatga foydali shaxs qilib tarbiyalash bosh maqsaddir. Zamonaviy pedagogik metod va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish, ota-onalar va jamoatchilik bilan hamkorlikda ish olib borish axloqiy tarbiyaning natijasini oshiradi. Tarbiya jarayonida bolalarga milliy va umuminsoniy qadriyatlarni qadrlash, ularga amal qilish, har doim yaxshi inson bo'lishga intilish muhim ahamiyatga ega. Axloqiy tarbiyalangan bola kelajakda o'z orzu-umidlariga yetadi, jamiyat taraqqiyoti uchun xizmat qiladi va ma'naviy jihatdan barkamol inson bo'lib yetishadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Sa'dullaev B. Pedagogika asoslari. Toshkent: O'qituvchi, 2017.
2. Ergashev Q. Boshlang'ich ta'lim metodikasi. Toshkent: Fan, 2018.
3. Karimov M. Diniy-ma'naviy qadriyatlar. Samarqand: Registon, 2021.
4. Xusanov E., Orifboeva H. Zamonaviy tarbiya asoslari. Toshkent: Sharq, 2020.
5. Nizomov Z. Barkamol avlod tarbiyasi. Toshkent: Yangi asr avlodi, 2019.
6. Qo'chqorova D. Boshlang'ich sinf o'quvchilariga axloqiy tarbiya berish metodikasi. Namangan: Yangi asr, 2022.
7. Rustamova N. Umumiy pedagogika. Buxoro: Imkoniyat, 2021.